

ks. dr hab. Witold Ostafiński, prof. UPJPII
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
Wydział Teologiczny
Katedra Homiletyki i Komunikacji Religijnej

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

o. mgr lic. Mateusza Walczaka OSPPE

**pt.: *Realizacja charyzmatu paulińskiego i programów duszpasterskich Kościoła w Polsce
w konferencjach wygłoszonych podczas Warszawskiej Pielgrzymki Pieszej
w latach 2000-2018***

Warszawa 2023, ss. 205

**Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
Wydział Teologiczny**

Promotor: ks. prof. UKSW dr hab. Tomasz Wielebski

1. Znaczenie podjętej problematyki

Niezmiernie cieszy fakt, że przekaz słowa Bożego w polskiej rzeczywistości duszpasterskiej nie ogranicza się tylko do głoszenia homilii i kazań podczas Mszy św. i różnorodnych zgromadzeniach liturgicznych, ale znacznie wychodzi poza obręb świątyni a duszpasterze potrafią wykorzystać sytuacje nadzwyczajne do proklamacji słowa Bożego, nauczania prawd wiary i chrześcijańskiej duchowości wyrażającej się oraz realizującej w różnorodnych formach charyzmatycznych. Jak stwierdza Doktorant we *Wstępie* do pracy, powołując się na *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*: „zauważyć można nawiązanie od konieczności właściwego, zgodnego, harmonijnego i roztropnego przenikania się liturgii ze wspólnotową bądź osobistą pobożnością ukształtowaną na różny sposób i w różnych miejscach, do których ze swoją misją nauczania, uświęcania i pasterzowania dotarł Kościół. Choć wyrażana w sobie właściwy sposób to jednak odgrywa istotną rolę w duszpasterskiej misji Kościoła” (s. 8).

Dobrze, że polskie formy pobożności pielgrzymowania do miejsc kultu, znanych sanktuariów, zawierają momenty przeznaczone na głoszenie i słuchanie słowa Bożego a zawarta w nich ewangelizująca siła jest doceniana i staje się swoistą przestrzenią dla nowej ewangelizacji i krzewienia duchowości chrześcijańskiej w jej różnorodnych wymiarach.

Jak zatem wygląda realizacja charyzmatu paulińskiego i programów duszpasterskich Kościoła w Polsce w konferencjach głoszonych podczas Warszawskiej Pielgrzymki Pieszej do częstochowskiego sanktuarium? Próbą odpowiedzi na to pytanie jest przedstawiona do oceny niniejsza rozprawa doktorska.

2. Struktura rozprawy

Całość rozprawy doktorskiej o. mgra lic. Mateusza Walczaka liczy 205 stron wydruku komputerowego. Na zasadniczy korpus pracy składa się wstęp, cztery rozdziały i zakończenie. Tekst główny poprzedzono poprawnie i przejrzysto sporządzoną stroną tytułową, spisem treści i wykazem skrótów. Całość pracy zamyka spis bibliograficzny.

We wstępie rozprawy (s. 8 – 19) uzasadniono wybór tematu i nakreślono jego tło, wskazano na jego aktualność i zasadność. Poprawnie i rzeczowo sformułowano problem badawczy, przedstawiono własną problematykę badawczą, zastosowane metody badań, strukturę rozprawy i jej zawartość treściową.

Określony we wstępie problem badawczy Doktorant zaprezentował w osnowie czterech rozdziałów. W pierwszym rozdziale (s. 20 – 65) co jest całkowicie uzasadnione, w czterech punktach rzeczowo przedstawiono charyzmat pauliński na tle innych charyzmatów czy też pośród chryzmatów Kościoła. Rozdział drugi (s. 66 – 112) zawiera prezentację założeń i analizę programów duszpasterskich Kościoła w Polsce w latach 200 – 2018. Niewątpliwie, to ciekawa ekspozycja tematyki i obszarów duszpasterskiej troski polskiego Kościoła i dowód pastoralnych strategii na przestrzeni osiemnastu lat. Rozdział trzeci (s.113 – 154) to z punktu widzenia homiletycznego zasadniczy trzon pracy poświęcony analizie konferencji głoszonych podczas warszawskiej pielgrzymki pieszej w latach 2000 – 2018. Słusznie rozpoczyna się od określenia konferencji jako „osobliwej” jednostki przepowiadania słowa Bożego a następnie dokonuje przeglądu poszczególnych konferencji wygłoszonych podczas warszawskich pieszych pielgrzymek. Rozdział czwarty (s. 155 – 182) zawiera wnioski i postulaty pastoralne. Dokonano w nim próby oceny formy i treści przepowiadania słowa Bożego oraz kształtu paulińskiego charyzmatu w głoszonych konferencjach. Ciekawe są tu również postulaty pastoralne określone jako potrzeba pogłębienie rozumienia i przeżywania paulińskiego charyzmatu, potrzeba planowania synodalnego, wrażliwości na znaki czasu i inne potrzeby, choćby takie jak potrzeba konferencji rozłożonych na kilkuletnie tematyczne cykle oraz serie comiesięcznych konferencji popielgrzymkowych.

W zakończeniu rozprawy (s. 183 – 188) Autor dokonał podsumowania i oceny wyników analiz i badań zaprezentowanych w poszczególnych rozdziałach. Wyłonił także specyfikę pracy podkreślając jej walor oryginalności, który jest cennym i konstruktywnym elementem progresu naukowego.

3. Merytoryczna ocena rozprawy

Niewątpliwym osiągnięciem, będącym jednocześnie nowością rozprawy jest całościowe i wyczerpujące ujęcie wielowarstwowego a zarazem poznawczo ciekawego procesu jaki towarzyszył realizacji charyzmatu paulińskiego i programów duszpasterskich Kościoła w Polsce w konferencjach głoszonych podczas Warszawskiej Pielgrzymki Pieszej na Jasną Górę w latach 2000 – 2018. Jak słusznie podkreślono w tekście dysertacji: „W pielgrzymce zobaczyć można żywy obraz Kościoła pielgrzymującego” ona też „pozostaje niewyczerpanym źródłem przemiany ludzkiego serca i osobistego nawrócenia” (s. 11) oraz „w czasie pielgrzymki człowiek może wejść na drogę przemiany, nadając swej wędrówce charakter dziękczynny, błagalny lub wynagradzający, a sama przestrzeń pielgrzymowania stać się może ważną okazją do pogłębiania wiary a także przemiany życia” (s.12). Dla Kościoła zaś w Polsce fenomen pątnictwa, zwłaszcza pieszego, staje się okazją do realizacji *munus docendi* oraz pierwszej powinności apostołskiej zakonu Paulinów jaką jest głoszenie słowa Bożego.

Ważnym i oryginalnym osiągnięciem rozprawy jest ukazanie wkładu i specyfiki paulińskiego charyzmatu w bogactwo duchowe Kościoła: pielęgnowanie kontemplacji Boga oraz umiłowanie modlitwy liturgicznej; pracowite ubogie życie oraz praktyka pokuty jako udział w zbawczym wyniszczeniu Chrystusa; szczególny kult do Bogarodzicy, wyrażający się głównie w naśladowaniu Maryi w dziele własnego uświęcenia i w działalności apostołskiej; kierowana Duchem Świętym i uwrażliwiona na znaki czasu gorliwość apostołska.

Opracowanie skupia się na ukazaniu strategii planowania duszpasterskiego wyrażonego w ogólnopolskich programach duszpasterskich, dzięki którym jasno określone są cele oraz zaproponowane metody ich osiągnięcia.

Na kanwie tych propozycji dokonuje analizy i oceny konferencji przygotowanych i głoszonych przez paulińskich prezbiterów podczas warszawskich pielgrzymek pieszych. Ciekawa jest także sama analiza i ocena homiletyczna konferencji jako jednej z wyjątkowych i osobliwych jednostek przepowiadania słowa Bożego. W świetle analizowanych konferencji pielgrzymka jawi się więc jako „rzeczywistość wspólnotowej celebracji sakramentów ... miejsce aktywnego włączania się uczestników w realizację programu duszpasterskiego ... jako przestrzeń wychowawczo-edukacyjna ... jako okazja do budowania relacji i tworzenia trwałych więzi oraz kształtowania postaw braterstwa i solidarności” (s. 154).

Zmierzając do rozwiązania problemu badawczego autor wydobył ciekawe i cenne wnioski oraz sformułował postulaty pastoralne, jak sam określa „wynikające z analizy triady: elementy charyzmatu Zakonu Paulinów, założenia programów duszpasterskich dla Kościoła w Polsce oraz treść konferencji wygłoszonych podczas Warszawskiej Pieszej...” (s. 155). Wnioski te, a zwłaszcza postulaty, mogą

przyczynić się do pogłębienia ewangelizacyjno-apostolskiego wymiaru posługi słowa Bożego podejmowanego podczas organizowanych pielgrzymek.

Recenzowana praca jest ważnym głosem w dyskusji na temat realizacji idei duszpasterskiej działalności kościoła w Polsce w dziele skuteczniejszej ewangelizacji i zarazem jej oceny. W pewnym sensie, stawia sobie także za cel próbę uchwycenia paulińskiej specyfiki przepowiadania słowa Bożego we współczesnej rzeczywistości Kościoła, mentalności i potrzeb wiernych.

Rozprawa rzeczowo ujmuje i naświetla sformułowany holistycznie we wstępie problem badawczy, bez zbędnego rozbudowywania części teoretycznych. Każdy z czterech rozdziałów zawiera treści rzeczowe, wręcz konieczne do uzasadnienia i umotywowania teologicznych wywodów oraz praktycznych wniosków badawczych.

Należy zauważyć, że Autor w przygotowanie rozprawy włożył wiele wysiłku. Zgromadził znaczną bazę źródłową, zadawalający zestaw literatury pomocniczej. Dzięki temu recenzowana praca zwłaszcza w swej części analitycznej i sformułowanych wniosków jest interesującym studium badawczym nie tylko dla teologa - homilety, ale także dla praktyka homilisty i kaznodziei rekolekcjonisty czy też pielgrzymkowego przewodnika duchowego.

4. Ocena formalna rozprawy

O. mgr lic. Mateusz Walczak podjął w swej rozprawie ważny i aktualny problem, który zmierzał do ukazania faktycznego stanu i oceny przepowiadania słowa Bożego w czasie warszawskiej pieszej pielgrzymki na Jasną Górę. Jak sam zauważa: „korzystając z paradygmatu badawczego stosowanego w teologii pastoralnej zwanego paradygmatem trzech etapów analizy teologiczno-pastoralnej dokonano zestawienia charyzmatu Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika oraz założeń programów duszpasterskich Kościoła w Polsce z treściami zawartymi w konferencjach, które były wygłoszone podczas Warszawskiej Pielgrzymki Pieszej w latach 2000-2018. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu w głoszonych w czasie pielgrzymki konferencjach zawarte były znamiona zakonnej duchowości paulinów oraz przewodnie myśli programowania duszpasterskiego stanowiło zasadniczy cel pracy”.

Podział treści rozprawy jest przejrzysty i logiczny, rzecz można - wyczerpujący, uporządkowany w koncepcji czterech rozdziałów. Również podział treści wewnątrz rozdziałów cechuje się przejrzystością i należy uznać go za logiczny i zasadny.

Ważną cechą pracy naukowej jest jej źródłowość. Jak już wspomniano Doktorant zgromadził w pełni wystarczającą bazę udokumentowaną w bibliografii załącznikowej. Zawiera ona źródła, dokumenty kościelne, zakonne oraz pomocne opracowania.

Przypisy zostały sporządzone w klarownym i powszechnie znanym systemie, który Autor stosuje konsekwentnie w całej rozprawie. Ten sam system został także zastosowany w spisie bibliograficznym.

W pracy naukowej duże znaczenie przywiązuje się do umiejętności syntezy. Recenzowana rozprawa jest świadectwem opanowania tej umiejętności przez Doktoranta, co potwierdza sposób zredagowania i ujęcia jej zakończenia, które nie jest tylko prostym zsumowaniem uzyskanych wyników, ale zawiera wnioski - pochodne przeprowadzonych badań.

Rozprawa napisana jest w jasnym i zwięzłym stylu. Fakt ten dowodzi, że Doktorant posiadał umiejętność parafrazy i syntezy, bez nadużywania cytacji, a tekst ciągły został trafnie oddzielony akapitami, dzięki czemu lektura staje się łatwiejsza i przejrzysta w układzie graficznym. Na *in plus* dla Doktoranta należy to, że po każdym rozdziale sporządził krótkie i rzeczowe podsumowanie. Przejścia pomiędzy poszczególnymi punktami w treści rozdziałów są również płynne i uzasadnione merytorycznie. Autor rozprawy wykazał się dużą troską o staranność językową, stylistyczną tekstu. Pod względem formalnym praca jest wyjątkowo staranna i zasługuje na pochwałę.

5. Uwagi, pytania i problemy do dyskusji

Ważna i aktualna problematyka głoszenia słowa Bożego pątnikom pieszym zmierzającym rokrocznie na Jasną Górę oraz przedstawiona do oceny dysertacja skłania do podjęcia wielu ciekawych dyskursywnie tematów w ich wymiarach naukowych i duszpasterskich oraz zgłoszenia uwag, postawienia pytań co do przedstawionych dokonań, i zaprezentowanych wyników badań.

1. Czy sformułowanie tytułu dysertacji: *Realizacja charyzmatu paulińskiego i programów duszpasterskich Kościoła w Polsce w konferencjach wygłoszonych podczas Warszawskiej Pielgrzymki Pieszej w latach 2000-2018* nie domaga się dodania miejsca, do którego ta pielgrzymka zmierza? W prawdzie w naszej polskiej mentalności i tradycji jest to niemal oczywiste i suponuje to pierwsza część tytułu, ale równie dobrze mogłaby ta pielgrzymka zmierzać w inne miejsce.
2. Prakseologia duszpasterska domaga się sprawnego i celowego działania, które powinno mieć swoje ważne etapy: diagnoza (zebranie faktów); prognoza (przewidywanie); planowanie i programowanie; realizacja programu; ocena efektów. Którego z wyżej wymienionych etapów zdaniem Doktoranta brakuje najbardziej, albo który z nich wymaga szczególnego dopracowania i dlaczego?
3. Jednym z fundamentalnych błędów popełnianych w kaznodziejstwie, w katechezie i w wychowaniu religijnym jest skupianie się na wymaganiach, jakie stawia nam życie ewangeliczne, bez uprzedniego odwołania się do pełnego miłości działania Boga. W praktyce wiara staje się ciężarem a nie powodem do wdzięczności i uwielbienia Boga za to, co dla nas

zrobił. Jak wyglądają te kwestie w programach duszpasterskich i głoszonych konferencjach do pielgrzymów?

4. Powszechnie lubimy charyzmatycznych i porywających kaznodziejów. Rodzi się zatem pytanie: charyzmatyczny pauliński kaznodzieja to jaki to kaznodzieja? Jakie cechy i kompetencje powinien posiadać charyzmatyczny pauliński kaznodzieja?

6. Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska o. mgr lic. Mateusza Walczaka to interesująca lektura badawcza, która wnosi znaczący wkład w rozwój refleksji dotyczącej podjętej problematyki. Jest opracowaniem nowatorskim, twórczym i syntetycznym.

Autor wykazał się umiejętnością prowadzenia wywodu naukowego w zakresie stawiania problemów badawczych, ich rozwiązywania i oceny, krytycznej analizy źródeł, i zdolnością syntezy. Na podstawie zaprezentowanych przesłanek i metod badawczych wyprowadził uprawnione wnioski i wskazania. Dysertacja jest cenną analizą i refleksją badawczą dla teorii i praktyki kaznodziejskiej i próbą holistycznego ujęcia tego zagadnienia. Biorąc pod uwagę wszystkie walory pracy, przyjęte kryteria oceny, stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska o. mgr lic. Mateusza Walczaka OSPPE pt. *Realizacja charyzmatu paulińskiego i programów duszpasterskich Kościoła w Polsce w konferencjach wygłoszonych podczas Warszawskiej Pielgrzymki Pieszej w latach 2000-2018* stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i spełnia wszystkie wymagania stawiane pracom doktorskim określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.). Wobec powyższego przedkładam Radzie Naukowej Instytutu Nauk Teologicznych UKSW w Warszawie wniosek o dopuszczenie o. mgra lic. Mateusza Walczaka OSPPE do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

ks. Witold Ostafiński

Kraków, 26 sierpnia 2023 r.